

ARHEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA POLUOTOKA PELJEŠCA

Nikša Petrić

U ovom kratkom pregledu arheoloških istraživanja poluotoka Pelješca pokušat ćemo kroz historijat, stanje i bibliografiju tih istraživanja prikazati arheološku baštinu poluotoka kako je danas poznajemo. Možemo odmah kazati da je arheološka baština poluotoka Pelješca vrlo bogata, ali da su arheološka istraživanja do danas bila skromna i nedovoljna u onoj mjeri u kojoj to Pelješac zaslužuje.

Od srednjeg vijeka već su razmatrali naši povjesničari (J. Lukarević, F. M. Appendini, N. Bunić, S. Gradić) neka pitanja iz antičke prošlosti Dalmacije, pa su se tako bavili i ubikacijom Plinijeva Rateoneuma za koji je većina smatrala da ga treba tražiti na Pelješcu. Pravo arheološko zanimanje za Pelješac, međutim, počinje, kao i drugdje u Dalmaciji, tek u 19. stoljeću.¹ Neki se arheološki spomenici poluotoka, kao što je poznata gradina u Nakovani, spominju vrlo rano tako da to ima posebno značenje za povijest naše arheologije.² Gradinu u Nakovani prvi spominje Jakov Lukarević 1605. godine.³ Značajniji je opis gvardijana franjevačkog samostana nad Orebićima jer je to vjerojatno prvi opis jedne gradine u nas, ali ruševine u Nakovani spominje i Korčulanin Jakov Salečić, čije je mišljenje iz 18. stoljeća objavio Cvito Fisković,⁴

Arheologija je kod nas u 19. stoljeću karakteristična po zanimanju za antičke starine tako da i na Pelješcu arheološko zanimanje počinje s bilježenjem antičkih nalaza, ponajprije natpisa. Vid Vuletić-Vukasović, koji je uz Oskara Hovorku najzaslužniji za arheologiju Pelješca u 19. st., objavljuje 1881. rimske natpise iz Janjine i Stona, zatim i druge antičke nalaze s poluotoka.⁵ Iako su njegovi, kao i Frana Radića, prilozi o prethistoriji otoka Korčule mnogo značajniji, ipak su usput zabilježili i nalaz jedne sjekire iz Nakovane što je ujedno i prvi podatak o pretpovijesti Pelješca. Rimske natpise iz Stona, Janjine i Vignja zabilježili su i M. Kapor, T. Mommsen, S. Frankfurter, O. Hirschfeld, A. Domaszewski, L. Zore, J. Gelčić i O. Hovorka, a nalaze novca V. Vuletić-Vukasović, Š. Ljubić i C. Patsch.

Oskar Hovorka je posebno zanimanje pokazao za gradine i tumule na poluotoku i o tome objavio dva značajna rada, dok je Josip Posedel po-

četkom 19. stoljeća opisao sa zavidnom arheološkom preciznošću ilirsku nekropolu kod Stona, što je s nekoliko podataka nadopunio I. A. Scattolini 1930. godine. Objavljeni podaci ove trojice bili su jedini o protohistoriji Pelješca do najnovijeg vremena.

Bilješka o antičkim nalazima u Oskorušnu 1909. godine i rad Nikole Zvonimira Bjelovučića o antici poluotoka u njegovoj povijesti Pelješca bilo je sve što je do prvog svjetskog rata napisano o tome. On je opisao sve dotad njemu poznate antičke nalaze s poluotoka, a posebno s područja Janjine.

Tek u poratnom razdoblju počinje nešto intenzivnije zanimanje za arheologiju tog poluotoka koje je inicirao Cvito Fisković s radom »Arheološke bilješke s Pelješca« 1956. godine, a također počinju i neka arheološka iskapanja. C. Fisković je u spomenutom radu ukratko rekapitulirao dotadašnje arheološke nalaze na poluotoku, a donio je mnogo novih podataka od pretpovijesti do kasne antike, i to osobito sa zapadnog dijela Pelješca.⁶ Nakon njega su G. Novak i L. Beritić usput spomenuli neke nalaze,⁷ a detaljniji su doprinosi Ante Dračevca i Franje Vlašića o arheološkim nalazima s područja Stona. Jadranko Gjivoje i Željko Rapanić su opisali neke podmorske arheološke nalaze koje spominje i D. Vrsalović, a M. Zaninović je obradio limitaciju stonskog polja i antičku osmatračnicu kod Stona. Igor Fisković je u nekoliko navrata prikazao kulturnu prošlost Pelješčkog kanala i stonske regije, a u radu »Pelješac u protopovijesti i antici« pokušao je sintetizirati poznavanje poluotoka u tim razdobljima iznijevši mnoštvo novih podataka i razmatranja opće vrijednosti.

Arheološke lokalitete i kulturno-povijesne i umjetničke spomenike rekonstruirali su 1956. godine Cvito Fisković i Davor Domančić u ime Konzervatorskog zavoda za Dalmaciju, a 1966—1967. ekipe Instituta za povijest umjetnosti i arheologiju Sveučilišta u Zagrebu pod vodstvom Milana Preloga. Obilna dokumentacija o tome čuva se u obje ustanove.

Sustavnih arheoloških istraživanja je bilo malo, osim nekih uvida u devastirane ilirske tumule ili antičke lokalitete, dok su prava istraživanja provedena u pećini Gudnji kod Stona, na otočiću Majsanu i na ranokršćanskim objektima u stonskom polju.

Istraživanja u pećini Gudnji kod Stona vodila je Spomenka Petrak iz Dubrovačkog muzeja od 1963. do 1968. godine, ali o tome nije ništa objavila. C. Fisković je dugo godina istraživao zanimljiv kasnoantički i ranosrednjovjekovni sakralni kompleks na Majsanu i o tome objavio jedan kraći rad.⁸ Ranokršćanske crkve Sv. Mandaljene i Sv. Petra u stonskom polju istraživala je ekipa Zavoda za zaštitu spomenika iz Dubrovnika i Instituta za povijest umjetnosti iz Zagreba, a ranokršćansku crkvu Sv. Stjepana Spomenka Petrak.

Ja sam vršio pokusno iskapanje u pećini Nakovani koja se pokazala kao vrlo značajan prethistorijski lokalitet koji treba sistematski istražiti. O tim radovima sam izvijestio u radu »Prethistorijske kulture Pelješca« iznijevši problematiku pelješke pretpovijesti. U radu »Gradina Grad u Nakovani na Pelješcu« obradio sam tu vjerojatno najzanimljiviju ilirsku cjelinu na Pelješcu.

Nakon istraživanja pećina Gudnje i Nakovane početak života na Pelješcu pratimo od početka neolitika, tj. od impresso kulture koja je otkrivena u Gudnji. U Gudnji slijede zatim sva razdoblja neolitika, eneolitika i brončanog doba. Iako ti nalazi nisu objavljeni, ta je pećina već ušla u kontekst razmatranja prethistorije Jadrana i sjeverozapadnog Balkana, a spominju je brojni autori.⁹ Osobito je značajna i zbog toga što se tu prvi put najejelovitije dosad pojavljuje jedna nova neolitička kultura na Jadranu.¹⁰ Isto tako nam je građa iz Nakovane i Gudnje omogućila da uočimo prijelaz iz neolitika u eneolitik. Iz građe ovih dvaju nalazišta, a u kontekstu ostalih nalaza na našoj obali, izdvojili smo i nakovansku kulturu starijeg eneolitika, ali je definiranje te problematike još u toku.¹¹ Ipak su se na prethistoriji Pelješca otvorila nova pitanja u pretpovijesti Jadrana i sjeverozapadnog Balkana. Brončano doba, osobito starije, zasad je najbolje poznato preko nalaza cetinske kulture iz pećine Gudnje, u kojoj je inače nađeno i keramike ljubljanske kulture.¹² Nalaza iz srednjeg i kasnog brončanog doba imamo iz Gudnje, Nakovane, s nakovanskog Grada i s još nekih gradina na poluotoku.¹³

Za poznavanje protohistorije Pelješca također je dosta učinjeno jer je dan osnovni (topografski) pregled gradina i tumula na poluotoku, a normirani su i arheološki podaci iz prijašnjih nalaza. Za protohistoriju Pelješca je ipak i do danas najpoznatije nalazište kod Stona koje u razmatranjima o željeznom dobu naših krajeva uključuju mnogi autori.¹⁴

Antika poluotoka Pelješca je još uvijek fragmentarno poznata, iako joj u arheološkoj bibliografiji pripada najviše jedinica.

Pelješac obiluje ranokršćanskim spomenicima, ali glavni takvi istraženi spomenici nisu objavljeni, osim onoga što su napisali Cvito Fisković i Igor Fisković.

Ranosrednjovjekovni spomenici predstavljaju posebno bogato poglavlje spomeničke baštine Pelješca i o njima je dosta pisano, ali to izlazi iz kruga naše teme, pa ovdje samo u bilješci upozoravamo na njih.¹⁵

BIBLIOGRAFIJA

- BATOVIĆ, Šime
1966. Stariji neolit u Dalmaciji. (Das ältere Neolithikum in Dalmatien). Zadar 1966.
- BJELOVUČIĆ, Nikola Zvonimir
1907. Poluotok Rat ili Pelješac. Zagreb 1907.
1921. Povijest poluotoka Rata (Pelješca). Split 1921.
1928. Ruševine crkvice sv. Jurja u Janjini iz IX. ili X. vijeka. *Starohrvatska prosvjeta*, N. S. II, 1—2, Zagreb—Knin 1928.
1931. Ruševine crkvice sv. Jurja u Janjini. *Narodna starina*, 25, Zagreb 1931.
- DIMITRIJEVIĆ, Stojan
1970. Zur Frage der kanelierten Keramik in der Hvar-Kultur. *Adriatica prae-historica et antiqua, Miscellanea G. Novak dicata*, Zagreb 1970.
- DRAČEVAC, Ante
1965. Neobjavljeni rimski natpisi iz Stona. *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, LXV—LXVII, Split 1963—1965.

1966. Da li je već u IX stoljeću postojala crkva Bogorodice u Lužinama kod Stona? (L'église de la Vierge à Lužine près de Ston existait-elle déjà an IXe. s.? *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 16, Split 1966.
1970. Novi arheološki nalazi kod crkve Gospe Lužina u Stonu. (Nouvelles trouvailles archéologiques près de l'église de la Vierge à Lužine—Ston. *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 18, Split 1970.
- 1970 a. Dva važna arheološka nalaza za povijest Stona. *Dubrovački horizonti*, 5, Zagreb 1970.

DUBAC, Martol

1965. Prnčeva spilja na Čučinu na Pelješcu. *Priroda*, 2, Zagreb 1965.

FISKOVIĆ, Cvito

1935. Crkve na južnom dijelu Pelješca, *Novo Doba*, Split, br. 94, 1935.
1939. Bilješke s puta po Pelješcu, *Novo Doba*, Split XXII, br. 84, 1939.
1956. Arheološke bilješke s Pelješca. (Notes archéologiques sur la presqu'île de Pelješac). *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, LV (1953), Split 1956.
1970. Tri ranokršćanske lucerne s Majsana. Trois lucernes paléochrétiennes provenant de Majsan). *Adriatica praehistorica et antiqua, Miscellanea G. Novak dicata*, Zagreb 1970.
- O našoj kulturnoj baštini. Zbornik otoka Korčule 1. Zagreb 1970.
1972. Prilog zaštiti kulturne baštine na području Korčulanske općine, Korčulanski zbornik 2.

FISKOVIĆ, Igor

1966. Ranokršćanske crkvice na Sutvari, Gubavcu i Lučnjaku u Pelješkom kanalu, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, LXV—LXVII, Split 1966.
1970. Razvoj naselja u Orebićima. *Dubrovački horizonti*, 4, Dubrovnik 1970.
- 1970 a. Povijesni spomenici Pelješkog kanala do gradnje franjevačkog samostana nad Orebićima, *Spomenica Gospe od Anđela u Orebićima 1470—1970*, Omiš 1970.
1972. Kulturno-umjetnička prošlost Pelješkog kanala. Split 1972.
1976. Pelješac u protopovijesti i antici. (Pelješac in der Proto-Geschichte und Antike). *Pelješki zbornik*, 1, Zagreb 1976.
1977. O Stonu i stonskim spomenicima, *Dubrovački horizonti*, 10, Zagreb 1977.
- 1977 a. Ston u svom prirodnom i povijesnom prostoru, *Arhitektura*, 160—161, Zagreb 1977.

FRANKFURTER, Salomon

1884. Epigraphischer Bericht aus Österreich. *Archeologisch-epigraphische Mittheilungen aus Österreich*, VIII, Wien 1884.

GELČIĆ, Josip

1882. Iscrizioni inedite. Naron. *Bullettino di archeologia e storia dalmata*, V, Split 1882.

GJIVOJE, Jadranko

1972. Podmorski nalazi u Pelješkom kanalu. *Zbornik otoka Korčule*, 2, Zagreb 1972.

GLAVINA, Frano

Trpanjske crkve, Spomenica Gospe Anđela u Orebićima, Omiš 1970.

HOVORKA, Oskar

1898. O važnosti i značenju dalmatinskih gomila. *Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva*, N. S., III, Zagreb 1898.
- 1898 a. Die Steinhügel (Gomilen) von Janjina. II. Gomilen von Janjina (Dalmatien). *Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien*, XXVIII, *Sitzungsberichte*, Wien 1898.
1899. Dva rimska nadgrobna natpisa iz Janjine u Dalmaciji. *Glasnik Zemaljskog muzeja*, XI, Sarajevo 1899.

JELAVIĆ, J.

1968. Najstariji stanovnici južne Dalmacije. *Slobodna Dalmacija*, Split 27. 3. 1968.

- LJUBIĆ, Šime
1890. Popis arheološkoga odjela Nar. zem. muzeja u Zagrebu. Numismatička sbirka od najstarije dobe do cara Dioklecijana. Zagreb 1890.
- MOMMSEN, Theodor
1873. Corpus inscriptionum Latinarum. Vol. III. Inscriptiones Asiae, provinciarum Europae Graecarum, Illyrici Latinae. Consilio et auctoritate Academiae Litterarum Regiae Borussicae. Berolini 1873.
- MOMMSEN, Theodor — Otto HIRSCHFELD — Alfred DOMASZEWSKI
1902. Corpus inscriptionum Latinarum. Vol. III. Inscriptionum Orientis et Illyrici Latinarum Supplementum. Berolini 1902.
- NOVAK, Grga
1973. Spilje na otocima srednjeg Jadrana kao prebivališta, skloništa i svetišta u prethistoriji. *Actes du IVe Congrès International de Speleologie en Yougoslavie*, 1—2, Ljubljana 1973.
- PATSCH, Carl
1902. Nahogjaji novaca. *Glasnik Zemaljskog muzeja*, XIV, Sarajevo 1902.
- PETRIĆ, Nikša
1975. Spila kod Nakovane, Pelješac — prethistorijsko nalazište. *Arheološki pregled*, 17, Beograd 1975.
1976. Prethistorijske kulture Pelješca. (Vorgeschichte Kulturen der Halbinsel Pelješac). *Pelješki zbornik*, 1, Zagreb 1976.
1977. Nakovana, Pelješac, višeslojno prethistorijsko nalazište. *Arheološki pregled*, 19, Beograd 1977.
1978. Gradina Grad u Nakovani na Pelješcu. (La »Gradina« Grad a Nakovana, sur la presqu'île de Pelješac). *Novija i neobjavljena istraživanja u Dalmaciji* (Vodice 1976), Split 1978.
- POSEDEL, Josip
1905. Prethistorijsko groblje kod Stona. *Glasnik Zemaljskog muzeja*, XVII, Sarajevo 1905.
1909. Ein prähistorisches Gräberfeld bei Stagno. *Wissenschaftliche Mittheilungen aus Bosnien und der Herzegovina*, XI, Sarajevo 1909.
- RADIĆ, Frano — VULETIĆ-VUKASOVIĆ, Vid
1890. Prethistorički predmeti s otoka Korčule i poluotoka Pelješca u Dalmaciji. *Viestnik Hrvatskoga arheološkoga društva*, XII, Zagreb 1890.
1897. Izvešće o radu Hrvatskoga starinarskog društva u Kninu u obće, a na pose o kršćanskim starinama do sada otkrivenim i objelodanjenim u Dalmaciji, osjem Solina, Bosni—Hercegovini, Hrvatskoj, Slavoniji i Istri. *Starohrvatska prosvjeta*, III, Zagreb—Knin 1897.
- RAPANIĆ, Željko
1972. Antički brod s teretom keramike kod Vignja. *Zbornik otoka Korčule*, 2, Zagreb 1972.
1972. Viganj na Pelješcu — ostaci antičkog broda. (Viganj dans la presqu'île de Pelješac. Croatie). *Arheološki pregled*, 14, Beograd 1972.
- SCATTOLINI, A. Ivo
1930. Otkrivanje prethistorijskih grobnica u Stonu. *Narodna svijest*, 48, Dubrovnik 1930.
- SOKOL, Vladimir
1976. Kasnosrednjevjekovna grobišta i nadgrobnji spomenici Pelješca. *Pelješki zbornik*, Zagreb 1976.
- VEKARIĆ, Marko
1975. Pelješka rivijera, Orebići, 1975.
- VINSKI, Zdenko
1974. Kasnoantički starosjedioci u salonitanskoj regiji prema arheološkoj ostavštini predslavenskog supstrata. (Die altsässige Bevölkerung der Spätantike im salonitanischen Bereich gemäss der archäologischen Hinterlassenschaft des voroslavischen Substrats). *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, LXIX (1967), Split 1974.

- VLAŠIĆ, Franjo
 1956. Bilješke uz tri stonska spomenika. (Notes sur trois monuments de Ston). *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 10, Split 1956.
- VRSALOVIĆ, Dasen
 1974. Istraživanja i zaštita podmorskih arheoloških spomenika u SR Hrvatskoj, Zagreb 1974.
- VULETIĆ-VUKASOVIĆ, Vid
 1881. Iscrizioni inedite. Narona. *Bullettino di archeologia e storia dalmata*, IV, Split 1881.
 1882. (Dopis o rimskim nalazima u Stonu na Pelješcu.) *Viestnik Hrvatskoga arkeologičkoga društva*, IV, Zagreb 1882.
 1883. Sv. Ilija na poluotoku Pelješcu. *Slovinac*, 21, Dubrovnik 1883.
 1892. Zvono na Pelješcu i neke bilješke o Ratu. *Starinar*, III, Beograd 1892.
 1897. Corrispondenza archeologica fra Matteo Capor da Curzola e Pietro Niseteo da Cittavecchia. Zadar 1897.
- VULETIĆ-VUKASOVIĆ, Vid — RADIĆ, Frano
 1890. Prehistorički predmeti s otoka Korčule i poluotoka Pelješca u Dalmaciji. *Viestnik Hrvatskoga arkeologičkoga društva*, XII, Zagreb 1890.
- ZANINOVIĆ, Marin
 1970. Limitacija Stonskog polja. (Limitation of The Ston Valley). *Adriatica praeistorica et antiqua, Miscellanea G. Novak dicata*, Zagreb 1970.
 1974. Antička osmatračnica kod Stona. (An Ancient Watch and Control Post by Ston). *Situla*, 14/15, Ljubljana 1974.
- ZORE, Luko
 1882. Dubrovačka epigrafija. *Slovinac*, 25, Dubrovnik 1882.
- .....
 1883. Rimski nadpis iz Stona. *Viestnik Hrvatskoga arkeologičkoga društva*, V, Zagreb 1883.
- .....
 1909. Ritrovamenti antichi nel villaggio d'Oskorušno sulla penisola di Sabbioncello (Pelješac). *Bullettino di archeologia e storia dalmata*, XXXII, Split 1909.
- .....
 1963. Neobično značajna otkrića u Stonskom polju. *Dubrovački vjesnik*, 648, Dubrovnik 1963.

BILJEŠKE

¹ Š. Ljubić, O napredku arkeološke znanosti u našoj Hrvatskoj zemlji, Rad JAZU 80, Zagreb 1886; F. Bulić, Razvoj arheoloških istraživanja i nauka u Dalmaciji, Zbornik Matice Hrvatske, Zagreb 1925; Lj. Karaman, Rad na polju klasične arheologije u Dalmaciji u razdoblju od sredine prošloga vijeka do danas, Obzor — Spomen knjiga 1860—1935, Zagreb 1936; Š. Batović, Razvoj istraživanja prapovijesti u Dalmaciji, Radovi Filozofskog fakulteta 2, Zadar 1963; N. Petrić, Arheološka istraživanja otoka Hvara, Hvarski zbornik 3, Hvar 1975; isti, Grgur Bučić i arheološka istraživanja na Hvaru u 19. stoljeću, Zbornik — Hvar u prirodnim znanostima, Zagreb 1977; A. Stipčević, Bibliografija antičke arheologije u Jugoslaviji, Sarajevo 1977.

² N. Petrić, Gradina Grad u Nakovani na Pelješcu, Novija i neobjavljena istraživanja u Dalmaciji, Split 1978.

³ J. Lukarević, Copioso ristretto degli annali di Ragusa, Venezia 1605, str. 47.

⁴ C. Fisković, Arheološke bilješke s Pelješca, VAHD LV, Split 1956; N. Petrić, o. c..

⁵ O V. Vuletiću Vukasoviću vidi: Zbornik otoka Korčule II, Zagreb 1972.

⁶ C. Fisković spominje još na dva mjesta usput arheološke nalaze na Pelješcu. Vidi: C. Fisković, Slikar Medović u zavičaju, Split 1973, str. 5 (gradine i tumuli u okolici Kune); isti, Mljet, Zagreb 1963 (rimski grobovi u Žuljani).

⁷ G. Novak, Povijest Dubrovnika, I dio, Od najstarijih vremena do početka VII stoljeća (do propasti Epidaura), Anali Histojskog instituta JAZU, X—XI, Dubrovnik 1966, str. 8; L. Beritić, Stonske utvrde, Anali, III, Dubrovnik 1954, str. 308; isti, Ston, Likovna enciklopedija 4, Zagreb 1964, str. 331.

⁸ C. Fisković, Tri ranokršćanske lucerne s Majsana, Adriatica praehistorica et antiqua, Miscellanea G. Novak dicata, Zagreb 1970. Od tri objavljene lucerne s Majsana svakako je najzanimljivija ona s prikazom Krista, koju je potom razmatrao i N. Cambi, Krist i njegova simbolika u likovnoj umjetnosti starokršćanskog perioda u Dalmaciji, Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, LXX—LXXI, Split 1977. Ovdje bih samo usput upozorio na istovjetnu lucernu s prikazom Krista kao što je majsanska, jer nije bila uzeta u obzir kod prethodnih razmatranja. Vidi: Š. Mlakar, Neki novi antikni nalazi u Istri, Jadranski zbornik, II, Pula 1957, str. 449, sl. 18. Ova lucerna iz Ližnjana je čitava, prikazana je čitava figura Krista s aureolom oko glave, s dugim štapom u desnoj ruci koji završava s križem na vrhu i zmijom ispod nogu.

⁹ N. Petrić, Prehistorijske kulture Pelješca, Pelješki zbornik, 1, Zagreb 1976; isti, Prilozi pretpovijesti Istre, Jadranski zbornik, X, Pula 1978; isti, O pretpovijesti Italije i odnosima dviju jadranskih obala, Jadranski zbornik, X, Pula 1978; isti, Komunikacije u prethistoriji Jadrana, Materijali, XVI, Beograd 1978; Batović 1966; isti, Le relazioni tra la Daunia e la sponda orientale dell'Adriatico, Civiltà Preistoriche e Protostoriche della Daunia, Firenze 1975; isti, Odnos jadranskog primorja prema području jugoistočnih Alpa u neolitu i eneolitu, Arheološki vestnik, XXIV, Ljubljana 1975; A. Benac, Širenje neolitskih kultura dolinom Neretve. Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, LXVIII, Split 1973; R. Tringham, Hunters, Fishers and Farmers of Eastern Europe: 6000—3000 B. C., London 1971.

¹⁰ N. Petrić, Prehistorijske kulture Pelješca.

¹¹ Ibidem. U tom radu bio sam nazvao ovu kulturu pelješka kultura, međutim u suglasnosti sa S. Dimitrijevićem mislim da je bolje nazvati je po lokalitetu, tj. nakovanska kultura ili kultura Nakovana starijeg eneolitika Dalmacije. Vidi i moje radove navedene u bilješki 9.

¹² N. Petrić, o. c.; I. Marović, Rezultati dosadašnjih istraživanja kamenih gomila oko vrela rijeke Cetine u god. 1953, 1954, 1958, 1966. i 1968, Materijali, XII, Zadar 1976.

¹³ I. Fisković, Pelješac u protopovijesti i antici; N. Petrić, Prehistorijske kulture Pelješca; isti, Gradina Grad u Nakovani na Pelješcu.

¹⁴ B. Cović, Osnovne karakteristike materijalne kulture Ilira na njihovom centralnom području, Simpozijum o teritorijalnom i hronološkom razgraničenju Ilira u prahistorijsko doba, Sarajevo 1964; Š. Batović, Pregled željeznog doba na istočnoj jadranskoj obali. Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, LXVIII, Split, 1973; isti, Le relazioni tra la Daunia e la sponda orientale dell'Adriatico nell' età del Ferro, Civiltà Preistoriche e Protostoriche della Daunia, Firenze 1975; S. Gabrovec, Dvozankaste ločne fibule, Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja, 6, Sarajevo 1970; R. Vasić, Kulturne grupe starijeg gvozdenog doba u Jugoslaviji, Beograd 1973; isti, Neka pitanja hronologije starijeg gvozdenog doba severnog Balkana, Starinar, XXII, Beograd 1974.

¹⁵ F. Radić, Sredovječne crkve u Stonu, Starohrvatska prosvjeta, IV, Knin 1898; isti, Crkvice S. Jurja u Ponikvama na Poluotoku Pelješcu, Starohrvatska prosvjeta, IV, Knin 1898; N. Z. Bjelovučić, Hrvatska kruna u Stonu, Starohrvatska prosvjeta, 1—2, Zagreb—Knin 1928; isti, Otkopavanje starohrvatske crkve sv. Vida u Sutvidu kod Janjine, Narodna starina, 25, Zagreb 1931; Lj. Karaman, O putovima bizantskih crta u umjetnosti istočnog Jadrana, Starohrvatska prosvjeta, 6, Zagreb 1958; isti, Iz kolijevke hrvatske prošlosti, Zagreb 1930; M. Šeper, Prilog datiranju starohrvatskih spomenika pleterne dekoracije, Arheološki vestnik, VI/1, Ljubljana 1955; T. Marasović, Regionalni južnodalmatinski kupolni tip u arhitekturi ranog srednjeg vijeka, Beritićev zbornik, Dubrovnik 1960; I.

Zdravković, Naerti preromaničke crkvice sv. Mihajla u Stonu, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 12, Split 1960; *P. Glunčić*, Iz prošlosti grada Stona XIV—XIX vijeka, Spomenik SANU, CXI, Beograd 1961; *C. Fisković*, Ranoromaničke freske u Stonu. Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 12, Split 1960; *C. Fisković*, Dalmatinske freske, Zagreb 1965; *M. Vego*, Ranosrednjovjekovni latinski natpis iz Stona, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 13, Split 1961; *J. Lučić*, Marginalije uz novopronađeni natpis u Stonu, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 14, 1962; *I. Ostojić*, O Mihajlovu natpisu u Stonu, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 14, 1962; *I. Fisković*, Tri srednjovjekovne crkvice na Pelješcu. Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 19, 1972; *Lj. Karaman*, Crkvice sv. Mihajla u Stonu. Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva u Zagrebu N. S. XV, Zagreb 1928; *I. Ostojić*, Natpis na Skoronjinu reljefu u Stonu. Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 16, Split 1966. Tu je i ostala literatura o tome; *Đ. Bošković*, O jednom reljefu sa natpisom sa Đurđevih stupova u Budimlju. Zbornik VIII Narodnog muzeja. Beograd 1975; *J. Salečić*, Opažanja o Stonu, rukopis objavio Cvito Fisković u Vjesniku za arheologiju i historiju dalmatinsku, LV, Split, 1956, 238—239; *V. Taljeran*, Zrnca za povijest Stona, Dubrovnik 1935.

RECHERCHES ARCHÉOLOGIQUES SUR LA PRESQU'ÎLE DE PELJESAC

Nikša Petrić

Dans ce court article l'auteur fait l'histoire des recherches archéologiques effectuées sur la presqu'île de Pelješac, puis montre la succession des cultures archéologiques sur ce territoire et, enfin, ajoute la bibliographie. Au siècle dernier furent surtout notées les trouvailles de fragments antiques, en grande partie constitués d'inscriptions. Font exception deux travaux d'Oskar Hovorka qui a étudié certains tumuli et »gradine« (restes de fortifications préhistoriques) dans la partie méridionale de la presqu'île. Au début du siècle fut découverte — et bien présentée — une nécropole de l'âge du fer, située près de Ston, et ce n'est qu'après la Seconde Guerre mondiale, à une toute récente époque, qu'a été un peu mieux étudié le Pelješac protohistorique. La préhistoire (néolithique, énéolithique, âge du bronze) est à Pelješac très bien représentée par les grottes de Gudnja et de Nakovana.

La conclusion fondamentale de l'auteur est que le patrimoine archéologique de la presqu'île de Pelješac est très riche, mais que les recherches archéologiques n'ont pas encore été suffisamment conduites, ni dans la mesure que mérite cette région par sa richesse archéologique.